

De l'autor de *Sàpiens*

YUVAL NOAH HARARI

IMPARABLES

Els enemics esdevenen amics

VOLUM 3

Il·lustracions de
Ricard Zaplana Ruiz

Estrella Polar

YUVAL NOAH HARARI

IMPARABL

VOLUM 3

ELS ENEMICS ESDEVENEN AMICS

Il·lustracions de
RICARD ZAPLANA RUIZ

Traducció de
LLUÍS DELGADO

Estrella Polar

Estrella Polar

Autor: Yuval Noah Harari

Il·lustrador: Ricard Zaplana Ruiz

C.H.Beck & dtv:

Editors: Susanne Stark, Sebastian Ullrich

Sapienship Storytelling

Producció i coordinació: Itzik Yahav

Coordinació i edició: Naama Avital

Màrqueting i promoció: Naama Wartenburg

Edició i coordinació del projecte: Ariel Retik

Assessorament en la recerca: Jason Parry, Jim Clarke, Ray Brandon, Dor Shilton

Correcció de textos: Adriana Hunter

Disseny: Hanna Shapiro

Assessorament sobre diversitat: Adi Moreno

www.sapienship.co

Disseny de la coberta: Hanna Shapiro

Il·lustració de la coberta: Ricard Zaplana Ruiz

Unstoppable Us: How Enemies Become Friends (volume 3)

Copyright © 2024 Yuval Noah Harari. ALL RIGHTS RESERVED.

© d'aquesta edició: Edicions 62, S. A., 2024

© de la traducció, Lluís Delgado, 2024

Estrella Polar, Av. Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona

www.estrellapolar.cat

info@estrellapolar.cat

Primera edició: novembre del 2024

ISBN: 978-84-1389-976-3

Dipòsit legal: B. 18.136-2024

Imprès a Catalunya

El paper d'aquest llibre prové de boscos gestionats de manera sostenible i de fonts controlades.

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

ÍNDIX

Cronologia històrica	
Dedicatòria	5
ETS COM TOTHOM?	8
CAPÍTOL 1: EL POBLE DRAC, EL POBLE FORMIGA I EL POBLE LLOP.....	13
CAPÍTOL 2: EL SECRET DEL MERCAT	35
CAPÍTOL 3: ELS FILLS DELS DOLENTS	61
CAPÍTOL 4: EL SENTIT DE LA VIDA	105
Agraïments	150
Nota de l'autor	151
Mapa mundial històric	

1
—

EL POBLE DRAC,
EL POBLE FORMIGA
I EL POBLE LLOP

A TRAVÉS DE LES AIGÜES DE LA MORT

Fa cinc mil anys no existien ni el Canadà, ni Grècia, ni Nova York, ni Nova Delhi, però ja hi havia alguns regnes i ciutats. En aquells temps remots, la ciutat més gran del món devia ser Uruk. Els seus habitants parlaven la llengua sumèria i creien en molts déus que avui dia han quedat totalment oblidats, com Inanna, An o Enki.

Els ciutadans d'Uruk explicaven una munió de relats interessants sobre els seus déus, el seu poble i la ciutat. **Escampar aquests relats era molt important, perquè si tothom sabia i creia les mateixes històries, l'imaginari col·lectiu els unia i els ajudava a cooperar.** L'art de la narració fa que els humans siguem molt més poderosos que cap altre animal.

Per entendre el motiu pel qual les històries i la cooperació ens fan poderosos, n'hi ha prou de comparar-nos amb altres animals, posem per cas els ximpanzés. Deu ximpanzés es poden fer bons amics i ajudar-se mútuament a buscar plàtans, caçar un garrí o foragitar un lleopard. Ara bé, un miler no poden cooperar per fer res perquè no es coneixen prou bé. Imagineu-vos que entaforéssim mil ximpanzés al mateix lloc i els donéssim una pila enorme de plàtans per a tot el grup. Què creieu que passaria? Ben aviat els veuríem xisclant a plens pulmons, corrent amunt i avall embogits, o estovant-se.

Si parléssiu la llengua dels ximpanzés, podríeu preguntar a un dels animals:

—Per què us baralleu? Hi ha prou plàtans per a tothom.

—Sí —us contestaria el primat—, però no havia vist mai la major part d'aquests ximpanzés! Com vols que me'n refii? I si em volen matar i quedar-se tots els plàtans?

Els humans som diferents. Fa molt de temps que vam aprendre a cooperar quan ens apleguem en grups molt nombrosos, i a fer servir les històries per construir ciutats i fundar regnes. Sempre que tothom cregui la mateixa història (com ara l'existència dels grans déus Inanna i An, per exemple), fins i tot un milió d'humans són capaços de cooperar i acordar les regles que haurà de respectar tothom. Els ciutadans d'Uruk, per exemple, explicaven una història en què la deessa Inanna dictava una llei que prohibia matar altres persones i robar-los el menjar. Com que tots els habitants d'Uruk creien la història, intentaven seguir aquestes normes i podien confiar que l'altra gent que vivia a la ciutat no els mataria ni els robaria el menjar.

Ara bé, la història més important que unia els ciutadans d'Uruk no era ni sobre la deessa Inanna, ni sobre el déu An, ni sobre cap altre déu. Era sobre un heroi humà anomenat Gilgamesh. Coneixem l'epopeia d'en Gilgamesh perquè els arqueòlegs que van excavar la rodalia d'Uruk van trobar tauletes antigues, datades fa milers d'anys, que tenien escrita la seva història.

Segons deia el relat, fa molt de temps va viure un home, anomenat Gilgamesh, que era el paio més valent del món. Es va convertir en el rei d'Uruk, va lluitar contra molts ogres i fins i tot va matar el monstre gegantí Humbaba. Un dia, l'Enkidu, el millor amic d'en Gilgamesh, es va morir. En Gilgamesh va seure al costat del cadàver durant set dies i set nits, fins que va veure caure un cuc petit d'un dels narius del seu amic. Aquell cuc minúscul va aterrir en Gilgamesh molt més que no pas ho havia fet el monstre Humbaba. En Gilgamesh es va adonar que allò que havia passat a l'Enkidu també li havia de passar a ell, tard o d'hora. Arribaria el dia en què es moriria i els cucs se li menjarien el cos, els braços forts, el cervell i el nas. Llavors, quin sentit tenien la riquesa, el poder i la fama que acumulava? Quin sentit tenia esforçar-se per aconseguir aquestes tres coses si en acabat s'havia de convertir en

menjar per als cucs? **En Gilgamesh va decidir que havia de derrotar la mort.**

Va partir d'Uruk i va viatjar d'un país a l'altre a la recerca d'una manera de vèncer la mort. Va topar amb nombrosos perills, va matar molts monstres, va lluitar contra els terribles homes escorpió i, finalment, va sentir a parlar d'algú que potser coneixia el secret de la vida eterna. Hi havia un home anomenat Utnapishtim al qual Inanna, An i tots els altres déus estimaven tant que li havien concedit el do de la immortalitat. Tanmateix, l'Utnapishtim vivia més enllà d'un gran oceà que ningú no podia travessar perquè les seves aigües eren mortals. **Tot aquell que tocava una sola gota de les Aigües de la Mort moria immediatament.** Com s'ho havia de fer, en Gilgamesh, per travessar-les nedant?

Per sort, en Gilgamesh va conèixer un nou amic, l'Urshanabi, que tenia una barca. Ara bé, fins i tot amb la nau de l'Urshanabi, com podia en Gilgamesh remar a través de les Aigües de la Mort sense tocar l'aigua i sense que l'esquitxés mentre remava? Finalment, en Gilgamesh va agafar una camisa i la va convertir en una vela, es va plantar dret dins la barca i va fer servir el cos imponent i les mans poderoses de pal major i d'arbre per aguantar-la. En Gilgamesh acabava d'inventar el primer vel·ler, i el va fer servir per solcar les Aigües de la Mort sense haver de remar i sense tocar l'aigua en cap moment.

Quan en Gilgamesh va trobar finalment l'Utnapishtim i li va preguntar quin era el secret de la vida eterna, l'Utnapishtim li va parlar d'una planta miraculosa que creixia al fons d'una altra mar, una mar de vida. «Si et menges aquesta planteta, et farà immortal», va assegurar-li l'Utnapishtim. «Ara bé, ves amb molt de compte, perquè només n'hi ha una al món i, si la perds, no et podràs escapar de la mort de cap manera». Llavors en Gilgamesh es va lligar tot de rocs feixucs als peus i es va submergir fins al fons de la Mar de la Vida, on va trobar la planta. La va collir i se la va endur a terra ferma, però, abans de cruspir-se-la, es va despistar un mo-

ment i una serp li va robar la planta i se la va empassar. La serp va canviar la pell, es va retenir i, des de llavors, va viure per sempre més, i en Gilgamesh va haver de tornar a Uruk amb les mans buides. No va ser fins llavors que va acceptar que era impossible escapar-se de la mort. **Cap humà no pot derrotar la mort, ningú no pot aturar el temps, ningú no pot evitar el canvi.**

Igual que en Gilgamesh, la ciutat d'Uruk també va acabar morint. Tots els edificis es van ensorrar i els carrers van quedar abandonats. Avui dia, no hi viu ningú, tret d'un grapat d'aranyes, escorpins i llangardai-xos... i una colla d'arqueòlegs que excaven entre les ruïnes amb l'esperança de trobar algun tresor interessant dels temps antics, com ara les tauletes amb el text de la història d'en Gilgamesh.

Així doncs, Uruk ja no existeix, però ens va deixar uns quants regals importants que no es limitaven a l'epopeia d'en Gilgamesh, sinó que també incloïen l'escriptura mateixa. A Uruk va ser on es va inventar l'escriptura i, gràcies als seus ciutadans, ara podeu llegir aquest llibre, els diaris, els correus electrònics i les pàgines web.

MÉS ENLLÀ DE LES FRONTERES

Tot i que Uruk va morir, van aparèixer altres ciutats i regnes. Cadascun d'aquests indrets tenia la seva llengua, les seves divinitats i les seves històries sobre herois, déus i els orígens del món. Aquestes històries eren vitals, perquè ajudaven a mantenir units tots els habitants del reialme, igual que els relats sobre la deessa Inanna i el rei

Gilgamesh havien contribuït a mantenir unida la gent d'Uruk. Tanmateix, per més extens que fos un regne, sempre tenia fronteres, i més enllà de les fronteres hi vivien estrangers que creien històries diferents. **Aleshores, què passava quan es trobaven estrangers que vivien en països diferents i creien en històries diferents?** Es barallaven per força, o bé trobaven la manera de conviure? I si aconseguien avenir-se, com ho feien?

A la gent li fa por qualsevol cosa que sigui diferent. Els fan por els estrangers, els indrets que no coneixen, els àpats estranys i les idees que no troben familiars. Fins i tot podrien pensar: «Si anem més enllà de les fronteres del nostre país, potser ens matarà un estranger». Tanmateix, les terres llunyanes també ens resulten atractives. Al cap i a la fi, el que ja coneixem pot arribar a esdevenir avorrit, però el que desconeixem és emocionant! Allà fora, més enllà de l'horitzó, hi podria haver incomptables coses fascinants. I si ens hi esperessin tresors i meravelles, i la possibilitat d'assaborir nous plats deliciosos i de fer nous amics? Potser fins i tot hi trobarem algú que conegui el secret de la vida! És per això que, malgrat les pors que ens amoïnen, sempre hi ha hagut persones que han sentit l'impuls irresistible de marxar de casa, travessar les fronteres i viatjar a indrets remots.

Per entendre què va passar quan la gent es va aventurar lluny de la seva llar i va conèixer estrangers, **farem un viatge amb la imaginació.** Imagineu-vos un noi anomenat Heràclit que vivia en una ciutat anomenada Efes fa més de dos mil dos-cents anys, i que estava a punt d'abandonar-la per primer cop per navegar amb el seu pare a través de la mar fins a la ciutat llunyana de Cartago.

En l'antiguitat, molts viatgers embarcaven en aquesta mena de travessies i, gràcies a documents antics i troballes arqueològiques, sabem com eren les ciutats d'Efes i Cartago, la mena d'embarcacions que empraven els seus navegants, i els tipus d'històries que explicaven els seus habitants. Com us podeu imaginar, l'Heràclit no és una persona

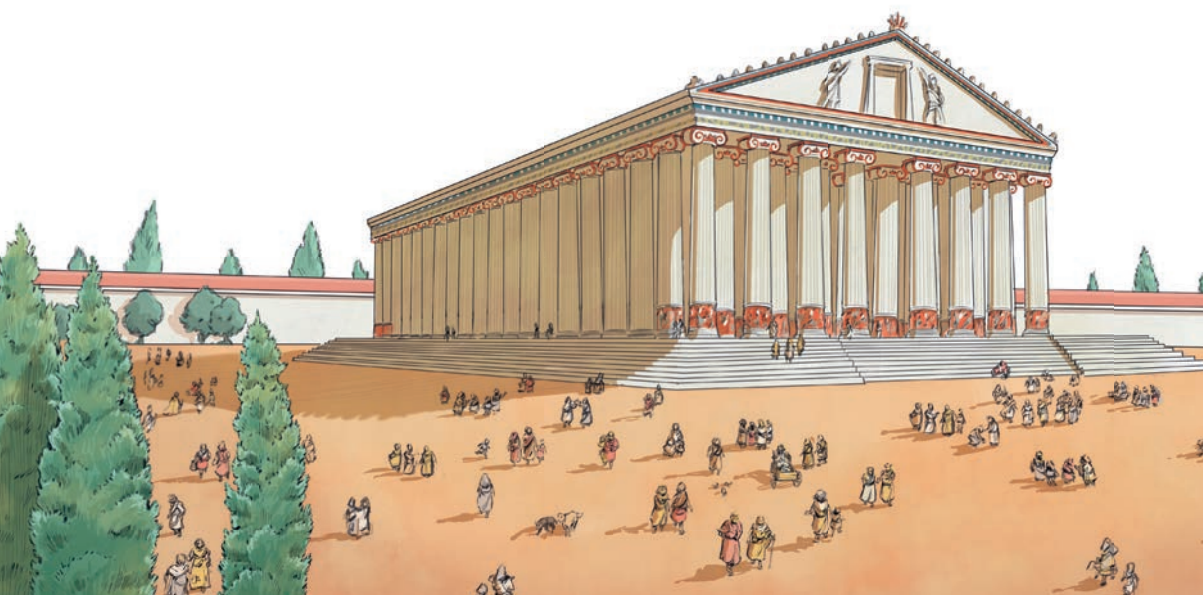

real, i el que diem d'ell no va passar de debò, però les ciutats d'Efes i Cartago sí que van existir. Avui dia, totes dues són piles de ruïnes atapeïdes d'aranyes, llangardaixos i arqueòlegs, exactament igual que Uruk. Ara bé, **fa dos mil dos-cents anys, Cartago va ser, probablement, la ciutat més gran del món**, i era famosa pel seu mercat. Mercaders de moltes altres ciutats i de països d'arreu hi viatjaven en vaixell per comerciar, i sabem que alguns d'aquests negociants feien el viatge des d'Efes.

Efes també era una ciutat molt important, cèlebre pel seu preciós temple a la deessa Àrtemis. En aquells temps, Efes estava poblada per grecs que parlaven la llengua grega. Així doncs, on hauríeu de viatjar en l'actualitat per contemplar les ruïnes del meravellós temple dedicat a Àrtemis? A Grècia? No, en realitat hauríeu d'anar a Turquia, perquè fa dos mil dos-cents anys hi havia moltes ciutats gregues a la costa que actualment pertany a Turquia. És desconcertant, oi? Tanmateix, la història funciona així, i les persones, els països, les llengües i les religions canvien constantment.

GEGANTS AMB UN SOL ULL

Imagineu-vos que, just abans de salpar d'Efes camí de Cartago, l'Heràclit hagués anat al temple d'Àrtemis per demanar a la deessa que el

protegís durant els seus viatges. *Àrtemis era la deessa de la natura, els animals salvatges, les plantes i les criatures.* La gent creia que podia volar, veure i sentir tot allò que passava a centenars de quilòmetres i, fins i tot, crear animals i plantes. També deien que controlava malalties terribles, i quan s'enfadava era aterridora: tenia un arc màgic i, si la feien enrabiar, disparava fletxes que transmetien malalties des del cel i, un rere l'altre, aquells que l'havien ofès es posaven malalts i es morien. Per això, l'Heràclit va pregar a Àrtemis perquè el protegís de les malalties, els animals salvatges, les tempestes i altres mals.

El temple d'Àrtemis era l'estructura més gran que l'Heràclit havia vist mai. De fet, en aquella època era l'estructura més imponent que havia vist gairebé tothom. A Efes hi arribava gent procedent d'arreu només per visitar el temple d'Àrtemis, que es considerava una de les set meravelles del món (les altres sis eren altres edificis i estàtues especialment monumentals i bonics).

El temple feia uns 115 metres de llargada, 55 metres d'amplada i fins a 30 metres d'alçària. Era gros com un camp de futbol actual! Estava construït amb marbre blanc resplendent i tenia 120 columnes d'aquest material. A l'interior hi havia una *colossal estàtua bellíssima de la deessa Àrtemis, coberta d'or i de plata.* Les parets estaven decorades amb moltes altres estàtues, pintures i joies.

Després de pregar a Àrtemis al temple, l'Heràclit va anar a acomiadar-se del seu altre lloc favorit d'Efes: el teatre. Era un altre gran edifici amb un munt de columnes de marbre, on els actors interpretaven obres teatrals sobre déus i herois que vivien tota mena d'aventures. A l'Heràclit li encantava mirar aquestes funcions i imaginava que un dia ell també seria un heroi i viuria una aventura. Potser fins i tot algú escriuria una obra teatral sobre ell!

Camí del teatre, va trobar una colla d'amics que el buscaven perquè se'n volien acomiadar. El viatge d'anada i tornada a Cartago durava mesos i, com que en aquella època no hi havia ni telèfons ni ordinadors, quan algú s'embarcava en un viatge com aquell, els seus amics no podien parlar amb ell durant molt de temps. De fet, **potser no es tornarien a veure mai més.**

—Per què te'n vas, Heràclit? —van preguntar-li els seus amics.

—El meu pare salpa cap a Cartago avui mateix i vol que l'acompanyi.

—No hi vagis! —va exclamar un noi—. És perillós! Que potser no saps que el món més enllà d'Efes és ple de monstres terribles com els ciclops gegants? He sentit a dir que els ciclops fan quatre metres d'alçada, que només tenen un ull al mig del cap i que mengen persones!

—Jo també ho he sentit a dir! —va cridar una noia pèl-roja—. I també m'han dit que hi ha bruixes que t'enreden perquè vagis a casa seva i et donen un àpat deliciós, però posen una poció màgica al menjar i, quan te'l cruspeixes, et converteixes en un porc!

—És veritat! —va coincidir el noi d'abans, que estava tan emocionat que li rajaven una mica els mocs—. I també hi ha sirenes! Són ocells marins amb caps humans que viuen en rocs esmolats ocults just sota les onades. Quan veuen passar un vaixell, alcen el cap humà i entonen les cançons més encisadores. Ningú que senti la cançó no s'hi pot resistir. Llavors, navegues cap a elles per acostar-t'hi més i sentir-les millor... I patapam! T'estimbes contra les roques esmolades, se't trenca el vaixell, i aleshores les sirenes t'ataquen i et fan bocins!

—No em fa por res de tot això! —va replicar l'Heràclit, tot i que es començava a sentir una mica incòmode—. Si els ciclops o les sirenes se m'intenten menjar, desembeinaré l'espasa i els en clavaré la fulla a la panxa!

—No sigueu ximpls —va intervenir una altra noia—. Els ciclops i les sirenes no existeixen. **Només són contes de fades** que explica la gent sobre terres que mai no han visitat. Suposo que als altres països també expliquen contes de por sobre nosaltres i diuen que Efes és ple de gegants i de bruixes que mengen humans. En realitat, però, vagis on vagis arreu del món, només hi trobaràs humans exactament com nosaltres.

La noia tenia raó, és clar. Els ciclops, les sirenes i la resta de monstres només existien a les històries que s'inventaven i s'explicaven els antics. En aquella època hi havia un narrador especialment talentós que es deia Homer i va escriure dues històries molt famoses: la *Iliada* i l'*Odissea*. A la *Iliada* va relatar la història d'un exèrcit de guerrers grecs, liderat pels herois Agamèmnon, Menelau, Aquil·les i Odisseu, que va conquerir la ciutat de Troia, i a l'*Odissea* va descriure el viatge posterior de l'Odisseu pel món, durant el qual va topat amb ciclops, sirenes, fetille-

res i bruixes. **Segurament heu sentit almenys algunes d'aquestes històries i, si voleu, avui dia encara podeu llegir el text complet de totes dues obres.**

—Potser sí, que els ciclops i les sirenes només són éssers imaginaris que s'ha inventat la gent —va admetre el noi al qual li rajava el nas—, però viatjar a terres estrangeres continua sent perillós. Encara que els estrangers siguin humans, són tan perillosos com els ciclops!

—És veritat! —va afegir la noia pèl-roja—. He sentit a dir que el món és ple d'enemics, pirates i, encara pitjor, romans! Et robaran i et mataran, Heràclit.

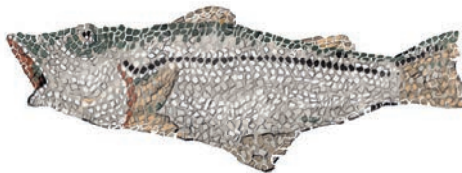
—Però jo vaig a Cartago —va protestar l'Heràclit—. A Cartago no hi ha romans, només cartaginesos.

—Tot i això, a Cartago hi trobaràs perills! —va insistir en Nas Tapat—. Allà tenen regles molt estranyes i, com que no les coneixes, potser n'incompliràs alguna i et castigaran. Potser allà tenen una llei que prohibeix esternudar al carrer, i si fas un esternut innocent et ficaran a la presó o et mataran. I ni tan sols no els podràs preguntar per les seves lleis insòlites perquè no parlaràs la seva llengua. Aquí, a Efes, tots parlem grec, però a Cartago no el parla ningú. Allà parlen una llengua anomenada fenici. Tu no en saps ni una paraula! Com te'n sortiràs, Heràclit?

—I què menjaràs mentre siguis allà? —va afegir la Pèl-roja—. **Segurament tenen plats estranys i fastigosos. M'han dit que mengen peix podrit!**

—I no creuen en la deessa Àrtemis! —va exclamar en Nas Tapat—. Nosaltres li vam construir el temple més magnífic del món, amb pilars de marbre i estàtues d'or perquè ens protegeixi, però a Cartago no tenen cap temple dedicat a ella. Quan siguis a Cartago, com li pregaràs perquè et protegeixi?

—I tampoc no hi ha teatres! —va cridar la Pèl-roja—. Ja saps com t'agrada el teatre i anar a veure les últimes obres, Heràclit. Em penso que a Cartago no hi ha ni un sol teatre. Ni tan sols no saben què és el teatre.

Si no et maten per esternudar al carrer i no et mors per menjar peix podrit, segurament et pelaran d'avorriment!

—No em fa por res de tot això que dieu —va replicar l'Heràclit—. No més busqueu excuses perquè no hi vagi. Primer m'heu dit que el món està ple de gegants amb un sol ull, i ara dieu que només són humans que mengen peix podrit i no tenen teatres. Em penso que no teniu ni idea de què dieu. Vull veure Cartago amb els meus propis ulls. He sentit a dir que és la ciutat més gran del món. Si no creuen en Àrtemis, vull conèixer els déus en què creuen. I si no tenen teatre, potser els podré ensenyar què és, no us sembla?

HISTÒRIES D'ORÍGENS

Malgrat la presència de temors com els que expressaven els amics de l'Heràclit, sabem del cert que, en aquella època, moltes persones feien llargs viatges per mar, i no anaven tan sols d'Efes a Cartago, sinó que navegaven entre nombrosos ports. Ho sabem perquè **hem trobat històries i poemes que van escriure els antics sobre aquests viatges**, i fins i tot hem descobert restes de naufragis d'aquell temps.

L'any 1982 es va descobrir un d'aquests derelictes a la costa de Turquia, prop d'un indret anomenat Uluburun, no gaire lluny d'Efes. El primer que va veure les restes del vaixell enfonsat va ser el jove pescador Mehmet Çakir, que bussejava a la mar a la recerca d'esponges. Durant una immersió, va veure alguns objectes estranys al fons marí i ho va dir al director d'un museu arqueològic local. Van enviar un equip d'arqueòlegs submarins professionals a investigar la zona i, a prop de 50 metres de profunditat, van trobar el vaixell antic... i tresors fantàstics de tota mena.

Quan es va enfonsar, el vaixell d'Uluburun anava carregat amb deu tones de coure, la major part del qual procedia de l'illa de Xipre, i una

tona d'estany, una part del qual venia de l'Uzbekistan, una terra situada a milers de quilòmetres de distància. La nau també transportava eines i armes: falçs, cisells, una serra, una rella d'arada, puntes de fletxa, puntes de llança, maces, dagues, quatre espases i dues destrals. A bord també hi havia banús d'origen africà, part d'un ullal d'elefant, conquilles d'ostres i més d'una dotzena de dents d'hipopòtam. Els arqueòlegs també hi van identificar restes d'aliments, com olives, figues, ametlles, nous, raïm, magranes i espècies com ara coriandre, comí i sumac. Finalment, el vaixell també duia un munt de peces de joieria. Hi havia penjolls d'or, braçalets de plata, anells de nacre, grans d'ambre i de cristall, dues capses d'ivori, una closca de tortuga que s'havia emprat com a caixa de ressonància d'un llaüt, **i una trompeta esculpida a partir d'una dent d'hipopòtam.**

Els arqueòlegs van trobar tants objectes interessants al vaixell naufragat que van haver de fer més de 22.000 immersions per retornar-los tots a la superfície! Francament, fer submarinisme al mar a la recerca de tresors antics sona a feina de somni.

Per què es va enfonsar el vaixell d'Uluburun? No va ser ni pel cant de les sirenes ni per culpa de gegants amb un sol ull, sinó probablement a

causa d'una tempesta. Tot i que els monstres no existien, el món no deixava de ser un lloc ple de perills. En Nas Tapat i la Pèl-roja tenien alguns bons motius per tenir por de viatjar. És per això que, quan va embarcar a la nau del seu pare, la *Teseu*, l'Heràclit semblava una mica amoïnat.

—Què tens, Heràclit? —va preguntar un jove mariner anomenat Jàson, que només era una mica més gran que l'Heràclit i duia un abric groc de llana d'ovella—. Fas cara de tenir un xic de por.

—No tinc por! —va exclamar l'Heràclit, fent una expressió valenta.

—Estar espantat és ben normal —va explicar en Jàson—. Quan vaig fer el primer gran viatge jo estava aterrit!

—De debò? —va preguntar l'Heràclit, sorprès. Sempre havia pensat que els mariners no tenien por de res.

—I tant —va replicar en Jàson—. ***M'havien dit que el món era ple de dracs, bruixes i pirates, i que, si no se'm menjaven els ciclops, segur que se'm crusprien els estrangers!***

—Alguna de les coses que et van dir era veritat? —va demanar l'Heràclit.

—Algunes sí que ho eren. Els ciclops i les bruixes no existeixen, però vaig topar amb alguns estrangers perillosos que em van intentar robar i matar. D'altra banda, també vaig conèixer estrangers fantàstics que es van convertir en els meus millors amics. Alguns són aquí mateix, al *Teseu*!

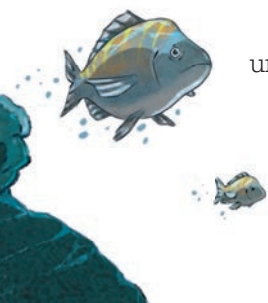
—Què dius, ara? —va exclamar-se l'Heràclit, i va mirar tot al seu voltant amb desconfiança—. Et refereixes als altres mariners?

—Sí. No són tots d'Efes. Vine, et presento el meu amic Èdip. És de Tebes.

—Quina mena de nom és Èdip? —va murmurar l'Heràclit.

—No ho vulguis saber... —va replicar l'Èdip—. La meva mare em va posar el nom pel vell rei d'una obra de teatre que li encantava.

—De debò? —va preguntar l'Heràclit—. Una vegada vaig veure una obra sobre Tebes i hi sortia un drac!

—És veritat! —va confirmar l'Èdip—. A Tebes hi havia un drac, però va ser fa molt de temps. Quan hi vivia el drac, cap humà no gosava acostar-se a aquella terra. Un dia, un príncep anomenat Cadme va arribar a la zona procedent de Fenícia. El drac va matar els amics de Cadme, però ell va lluitar contra la bèstia i la va matar. Llavors, la deessa Atena se li va aparèixer i li va dir que agafés les dents del drac i les sembrés a terra. De les dents van brotar guerrers completament armats que van atacar Cadme amb les espases desembeinades, i el príncep va llançar un roc entre els atacants, que immediatament el van deixar tranquil i van començar a lluitar els uns contra els altres. Van morir gairebé tots, però Cadme va convèncer els últims cinc perquè deixessin de barallar-se i l'ajudessin a construir una nova ciutat. Així va ser com es va fundar Tebes. Els tebens som descendents del drac. Som homes drac!

—És una història ben interessant —va intervenir un altre mariner anomenat Aquil·les—. Ara bé, **si Cadme i els seus cinc homes drac van fundar Tebes**, em vols explicar com s'ho van fer per tenir fills? No has dit res de cap dona drac.

—Va, Aquil·les, no em vulguis fer empenyar —va protestar l'Èdip—. Almenys jo no porto el nom d'un paio que no va poder suportar ni una esgarrinxada al taló. Tu estàs gelós perquè no ets un home drac!

—Ha! I per què hauria d'estar gelós? —va riure l'Aquil·les inflant el pit—. Duc el nom de l'heroi més gran que hagi viscut mai i vaig néixer a l'illa més meravellosa del món: Egina! I sabeu d'on venim, els qui vam néixer a Egina?

—No —va dir l'Heràclit, negant amb el cap.

—Doncs resulta que, un dia, la deessa Hera es va enfadar amb els habitants d'Egina, els va enviar una plaga i va matar fins l'últim ésser humà de l'illa.

—I això com explica d'on veniu els eginencs? —va preguntar l'Heràclit.

—Encara no he acabat —va replicar l'Aquil·les, tot irritat—. És de mala

educació interrompre algú mentre explica una història. Per on anava? Ah, sí, deia que l'illa va quedar buida. Llavors el déu

Zeus va obrar un miracle i va transformar les formigues d'Egina en éssers humans! Per això ens diuen mirmídons, que vol dir «el poble formiga», i és el motiu pel qual som feréstecs com les formigues, i tan lleials al nostre rei com ho són les formigues al seu monarca.

—Les formigues no tenen rei! —va mofar-se un altre mariner amb una barba llarga—. Tenen una reina, i ets la primera persona a la qual sento dir que són feréstegues. Carai, si les pots esclafar i s'acaba la història! A més a més, vols dir que algú pot transformar les formigues en éssers humans? Seria una tasca ben difícil, fins i tot per a un déu.

—No gosis trepitjar una formiga o t'ensenyaré la ferotgia dels homes formiga, Jonàs! —va dir l'Aquil·les, avisant el mariner barbut.

—Abaixa els fums, Aquil·les, que no em fas gens de por —va contestar en Jonàs—. Em protegeix el déu més gran del món, el déu del meu poble, el nostre gran pare, que viu al cel. Jo l'imagino així, com el pare que tinc al cel. Al principi, el meu poble vivia esclavitzat a la terra d'Egipte, però el Pare Celestial ens va rescatar. Va fer ploure granotes sobre els egipcis i va fer desaparèixer el sol, i així ens vam poder escapar. Els egipcis ens van empaitar amb un munt de soldats i una munió de cavalls, però el Pare Celestial va fer un miracle i va separar les aigües del mar perquè el poguéssim travessar i fugir a una terra meravellosa anomenada Canaan. Llavors, quan els egipcis van intentar seguir-nos, el Pare Celestial els va tancar el mar al damunt i es van ofegar tots! I d'aquí és d'on venim els jueus.

—He estat tres cops a Egipte i allà ni tan sols no hi ha ningú que hagi sentit mai aquesta història —el va interrompre un altre mariner anomenat Gai—. No trobes que si haguessin plogut granotes del cel o si algú hagués separat les aigües del mar ho recordarien?

—Potser ho han oblidat —va dir en Jonàs—. D'això fa molt de temps.

—Potser sí, però ningú oblida mai una visita del meu poble —va presumir en Gai—, i tothom sap d'on venim. Fa molts anys, en una ciutat anomenada Alba Longa, **una princesa va donar a llum dos bessons, Ròmul i Rem.** El pare de les criatures era Mart, el déu de la guerra. El rei d'Alba es va adonar que els bessons tenien alguna cosa màgica que els feia molt diferents dels altres i, per por que un dia conquerissin el seu regne, va ordenar als seus soldats que s'enduguessin els bessons i els llancessin al riu Tíber. Els nadons, però, van anar a parar a la riba del riu, i allà els va trobar una lloba, que se'ls va endur al seu cau i, en comptes de menjar-se'ls..., els va alletar! Quan Ròmul i Rem van créixer, van matar el rei malvat i van fundar una nova ciutat, Roma!

—Tu ets romà! —va exclamar l'Heràclit, alarmat.

—Efectivament —va grunyar en Gai.

Els mariners van dir a l'Heràclit que no es prengués en Gai seriosament.

—Només et vol espantar. En Gai és romà, però és la persona més afable que mai coneixeràs. No gosaria ni trepitjar una formiga.

—Això és veritat —va admetre en Gai, que ara semblava més seriós—.

M'agraden les formigues, com al meu amic Aquil·les. **La gent no es preocupa per elles, però, si les mires atentament, veuràs que pateixen de debò quan algú les trepitja.**

—Com vas acabar en aquest vaixell i com és que parles grec?

—va preguntar l'Heràclit—. Em pensava que els romans parlàveu llatí.

—Bé, jo era un soldat romà, allò que anomenen un legionari, però durant el temps que

vaig passar a l'exèrcit vaig veure molta violència. Ja no ho podia suportar més. Algú em va parlar d'un país llunyà anomenat Índia on hi ha persones que s'oposen a la violència fins al punt que ni tan sols no trepitgen les formigues. Així doncs, vaig decidir viatjar a l'Índia per conèixer aquesta gent, però els pirates van atacar el meu vaixell i van matar tots els tripulants tret de mi. Jo vaig saltar a l'aigua i em vaig passar tres dies agafat a un tauló de fusta, convençut que em moriria. Els déus em devien castigar per totes les coses dolentes que havia fet quan era a l'exèrcit. Llavors, el teu pare em va passar pel costat amb el *Teseu* i em va rescatar. Els altres mariners i ell es van portar tan bé amb mi que vaig decidir quedar-me al vaixell. Això va ser fa deu anys, o sigui que he tingut molt de temps per aprendre grec. Tanmateix, m'agradaria seguir viatjant i arribar a l'Índia algun dia.

—I tu, Jonàs, com és que parles grec? —va preguntar l'Heràclit—. Em pensava que els jueus parlàveu hebreu.

—La meua història és gairebé idèntica a la d'en Gai. Jo viatjava del port de Jafa a Ibèria quan el meu vaixell va naufragar per culpa d'una tempesta. Tanmateix, un peix gegantí em va salvar la vida.

—Un peix! —va exclamar l'Heràclit—. És veritat, això que expliques?

—Sí, és una història real. Vaig aconseguir arribar nedant a una illa deserta, però vaig estar a punt de morir-me de gana. Llavors, vaig atrapar un peix enorme i me'l vaig menjar. Aquell peix em va salvar la vida. Si no l'hagués pescat, ara seria mort. Estic força convençut que me'l va enviar el Pare Celestial. Una setmana més tard, el *Teseu* va passar prop de l'illa i em va rescatar. Com en Gai, em vaig quedar al vaixell i vaig aprendre grec.

—I vosaltres dos? —L'Heràclit es va girar cap a l'Èdip i l'Aquil·les—. Com és que parleu tan bé el grec?

—Quina pregunta! —van exclamar el tebà i l'eginenc a l'uníson—. A Tebes i a Egina la gent també parla grec! I millor que a Efes!

EL VAIXELL I EL MERCAT

Igual que els mariners a bord del *Teseu*, els humans poden aprendre a parlar moltes llengües. Segurament us van ensenyar una segona llengua a l'escola, o potser la vostra família parla una llengua diferent a casa. Tanmateix, el fet que diverses persones parlin la mateixa llengua no vol dir que siguin iguals, i tampoc implica necessàriament que siguin del mateix país. Avui dia, els habitants de Mèxic, Argentina i Cuba parlen espanyol, però són tres països independents. Anàlogament, els antics ciutadans d'Efes, Tebes i Egina parlaven grec, però no pertanyien a un únic gran país. **En aquells temps, els grecs estaven dividits en centenars de tribus, ciutats, illes i regnes independents**, i cadascun d'aquests indrets creia històries diferents i obeïa a dirigents diferents. De vegades, fins i tot lluitaven entre ells.

Per exemple, potser heu sentit a parlar de la gran guerra que va enfrontar la ciutat grega d'Atenes i la ciutat grega d'Esparta. Es coneix com la guerra del Peloponès i, gradualment, gairebé tots els altres grecs de Tebes, Egina i d'arreu es van anar incorporant a un dels dos bàndols. El fet que tant els atenesos com els espartans parlessin grec no va evitar aquell conflicte terrible. Altres pobles, com els jueus i els romans, també podien aprendre el grec, però allò no era cap garantia que els jueus, els romans i els grecs haguessin de viure sempre en pau.

Així doncs, si la llengua no era suficient per unir els pobles, què podia ajudar el poble drac de Tebes i el poble formiga d'Egina a dur-se bé amb el poble d'Efes? I com podien confiar també en el poble llop de Roma, els jueus i els cartaginesos? Aquestes preguntes potser amoïnaven l'Heràclit mentre navegava camí de Cartago.

«És possible que, en un vaixell petit com el *Teseu*, les persones diferents es puguin dur bé perquè són molt poques i no tenen gaire temps

per conèixer-se a fons», reflexionava l'Heràclit. «A banda d'això, el meu pare va decidir quedar-se únicament amb mariners que eren molt bones persones, com en Gai, perquè tripulessin el *Teseu* i, ara que porten anys plegats, s'han fet tots amics. Tanmateix, què passarà quan arribem a Cartago? ***M'han dit que al mercat de Cartago hi van més estrangers que a cap altre racó del món***, i la majoria dels visitants només hi són durant uns dies. Sens dubte, no tenen temps d'aprendre les llengües dels altres, d'intercanviar històries amb desconeguts ni de fer-se'n amics. Com s'han d'avenir? Tots aquests estrangers m'atacaran i em robaran, o bé els cartaginesos tenen algun secret que ajuda a milers d'estrangers a confiar els uns en els altres?».

Deixem l'Heràclit rumiant una estona sobre aquestes qüestions. Més endavant, coneixerem el final de la seva història, però ara desembarcarem a Cartago per explorar el seu gran secret. 🖐

